

MJSS

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCE

Volume 1, 2017. Issue 1.

CIP - Каталогизacija y publikaciji
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
COBISS.CG-ID 32743952

ISSN 2536-5592

Publisher

Center of Geopolitics

Časopis *Montenegrin Journal for Social Science* upisan je u evidenciju
medija, Ministarstva kulture Crne Gore pod rednim brojem 782.

MJSS
MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCE

Volume 1, 2017. Issue 1. Podgorica June 2017.

Editor in Chief: Živko Andrijašević

Editors: Adnan Prekić, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

International editorial board: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Proofreading and proofreading: Nataša Praščević

Address: Danila Bojovića bb 81 400 Niksic, Montenegro

E-mail: mjss@ac.me

www.mjss.ac.me

Prepress and print: Pro file – Podgorica

Circulation: 100 copies

Objavljivanje ovog broja časopisa pomogli su:
Centralna banka Crne Gore, Filozofski fakultet-Nikšić i Societe
Generale banka Montenegro

CONTENTS:

INTRODUCTION	4
ON THE LOST PURPOSE OF TRANSITION Igor LUKSIC	5
PERCEPTION OF THE MONTENEGRIN STUDENT POPULATION ON NATO MEMBERSHIP Adnan PREKIC	22
KATOLIČKA CRKVA I NACIONALIZAM U CRNOJ GORI: BEATIFIKACIJA I KANONIZACIJA LEOPOLDA BOGDANA MANDIĆA Dragutin PAPOVIĆ	42
NOT AFRAID OF THE LION: THE ROLE OF VENICE IN MODERN HISTORY OF MONTENEGRO Tommaso GIANCARLI	78
REVIEWS:	91
O INTELEKTUALCIMA, IDEOLOGIJI I TOTALITARIZMU (DR DRAGUTIN PAPOVIĆ, INTELEKTUALCI I VLAST U CRNOJ GORI 1945-1990. GODINE, PODGORICA, 2015) Živko ANDRIJAŠEVIĆ	92
INTERPRETACIJA ISTORIJE CRNE GORE NA PRAGU XXI VIJEKA - PRIKAZ KNJIGE FRANTIŠEKA ŠISTEKA, „NARATIVI O IDENTITETU” IvanTEPAVČEVIĆ	101
MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP: “OD RATA DO MIRA NA JADRANU: 1914 – 2016”, 28. SEPTEMBAR 2016, KOTOR, CRNA GORA, CRKVA SVETOG DUHA Marijan PREMOVIĆ	105

Original scientific article

PERCEPCIJA STUDENTSKE POPULACIJE U CRNOJ GORI O ČLANSTVU U NATO

Adnan PREKIC

University of Montenegro, Faculty of Philosophy,

Danila Bojovića bb, Nikšić, Montenegro

e-mail: adnanp@ac.me

SAŽETAK:

Crna Gora je početkom juna 2017. godine postala punopravna članica NATO-. Toj odluci prethodila je višegodišnja debata o pozitivnim i negativnim aspektima takve odluke koja se vodila u okviru političkih struktura, civilnog društva, akademske zajednice i drugih segmenata crnogorske javnosti. Debata o uticaju članstva u NATO, sa jedne strane je vođena kroz razmjenu argumenata onih koji su afirmisali i ospo-ravali tu odluku. Istovremeno, na drugoj strani, vođena je negativna kampanja bez argumenata i činjenica. Negativnom kampanjom, pokušavala se dobiti podrška zasnovana na oživljavanju tradicionalnih istorijskih narativa o *državnim prijateljima i neprijateljima, izdajnicima i patriotama*. Cijenili smo da je značajno utvrditi efekat takve kampanje prema djelu studentske populacije kako bi utvrdili percepciju ove kategorije crnogorskih građana. Percepciju i stavove mladih analizirali smo preko upitnika koji je u periodu od 1. do 15. maja 2017. godine popunilo 206 studenata Univerziteta Crne Gore uglavnom sa katedri društveno-humanističkih nauka. Od ukupnog broja ispitanika, 19% studenata bilo je sa Pravnog fakulteta, 18% sa Političkih nauka, 16% sa Ekonomije, 5% sa Prirodno-matematičkog fakulteta, 14% sa katedre za Engleski jezik, 13% studenata Istorije, 9% Psihologije i 6% studenata sa katedre za Učitelje.

KLJUČNE RIJEČI:

Crna Gora; Mladi; Percepcija; NATO; Rusija;

UVOD-ISTORIJSKI KONTEKST

Proces formiranja i razvoja crnogorske državnosti, oblikovao se velikim dijelom pod uticajem spoljnog faktora. Još od prvih slovenskih kneževina na prostoru Crne Gore primjetni su uticaji i preplitanja različitih vojno-političkih interesa. U početku fokusirani na pitanja vjerske jurisdikcije između Rima i Konstantinopolja, ovi interesi vremenom će prerasti u direktna miješanja spoljnog faktora sa ambicijom jačanja sopstvenog položaja na ovom prostoru i širenja vrijednosnog sistema za koji su se zalagali. Od Vizantijskog carstva, Rimske kurije, Mletačke države, Osmanskog, Ruskog, Austrijskog i Francuskog carstva pa sve do interesa lokalnih-susjednih država, prostor Crne Gore snažno je povezan sa takvim spoljnopolitičkim uticajem. Posljedica toga je činjenica da se cjelokupni koncept crnogorske državnosti, u manjoj ili većoj mjeri, razvijao uz neku vrstu savezništva ili neprijateljstva sa nekom od velikih sila koje su na prostoru Crne Gore imale neki sopstveni interes.

Diskontinuitet sa takvom politikom dogodio se nakon završetka prvog svjetskog rata kada je ukinuta državnost Crne Gore. Vladarska porodica Petrović-Njegoš je detronizovana, zvanične institucije Kraljevine ukinute, Crna Gora pripojena prvo Srbiji, a zatim novoformiranoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Obnavljanjem državnosti na drugom zasjedanju AVNOJ-a 1943. godine ograničeni su svi pokušaji spoljnog

uticaja na prilike u Crnoj Gori. Ustavna rješenja socijalističke države svako pitanje spoljne politike prenjela je na federalne organe a među lokalnim političkim elitama u Crnoj Gori nije bilo specijalnog interesovanja za ova pitanja. Zvanična Crna Gora u federalnim organima podržavala je stavove koji su afirmisali politiku neutralnosti između zapadnog i istočnog vojnog bloka i koncept nesvrstanosti i ekonomske saradnje sa zemljama trećeg svijeta.

Problematizovanje spoljno-političkog položaja Crne Gore i pitanja vojnih savezništava aktuelizuju se tek krajem 20. vijeka, nakon političkih podjela u vladajućoj Demokratskoj partiji socijalista. Ova politička partija lijevog centra, nastala 1991. godine iz Saveza komunista, u prvoj polovini devedesetih podržavala je politiku Slobodana Miloševića. Vremenom će u vrhu partije doći do podjela koje će prerasti u sukob između dva modela budućeg razvoja Crne Gore i njenog državnog statusa. Konačno, ovaj sugob generisaće i otvaranje dileme o spoljno-političkim prioritetima Crne Gore a kasnije i pitanje svrstavanja u vojno-političke saveze. Dio političkih struktura Demokratske partije socijalista predvođenih predsjednikom Momikom Bulatovićem nastaviće sa podrškom Miloševiću, dok će drugi dio rukovodstva napraviti otklon od te politike i zauzeti otvoren prozapadni stav. Novu, prozapadnu političku struju u Demokratskoj partiji socijalista predvodi njen tadašnji potpredsjednik Milo Đukanović. Osnovni politički koncept ove struje zasnivao se na otklonu od politike Miloševića,

demokratizaciji društva i stvaranju uslova za ekonomsku održivost Crne Gore. Vremenom će ove ideje dobiti formu zaokruženog političkog programa koji je podrazumijevao veću samostalnost Crne Gore u federaciji sa Srbijom i intenzivno približavanje Evropskoj uniji. Prozapadna politička struja u vladajućoj partiji dobila je podršku evroatlanskih partnera ali i građana Crne Gore koji su većinski podržali izbor Đukanovića za predsjednika države 1997. godine. Godinu kasnije, prozapadne političke strukture pobjedile su i na parlamentarnim izborima. Nova politička većina u Crnoj Gori vremenom je pokazivala sve veću distancu od vlasti u Beogradu, preuzimajući snažnu diplomatsku aktivnost i uspostavljanje partnerskih odnosa sa Evropskom unijom i Sjedinjenim državama. Državno rukovodstvo Crne Gore među evro-atlanskim saveznicima prepoznato je kao predvodnik prozapadne politike na Balkanu. Konačno, nakon pada Slobodana Miloševića, 2000. godine, crnogorsko rukovodstvo počelo je da afirmiše politiku samostalnosti, koja će biti potvrđena na referendumu 2006. godine.

VOJNO-POLITIČKI SAVEZI U JAVNOM DISKURSU

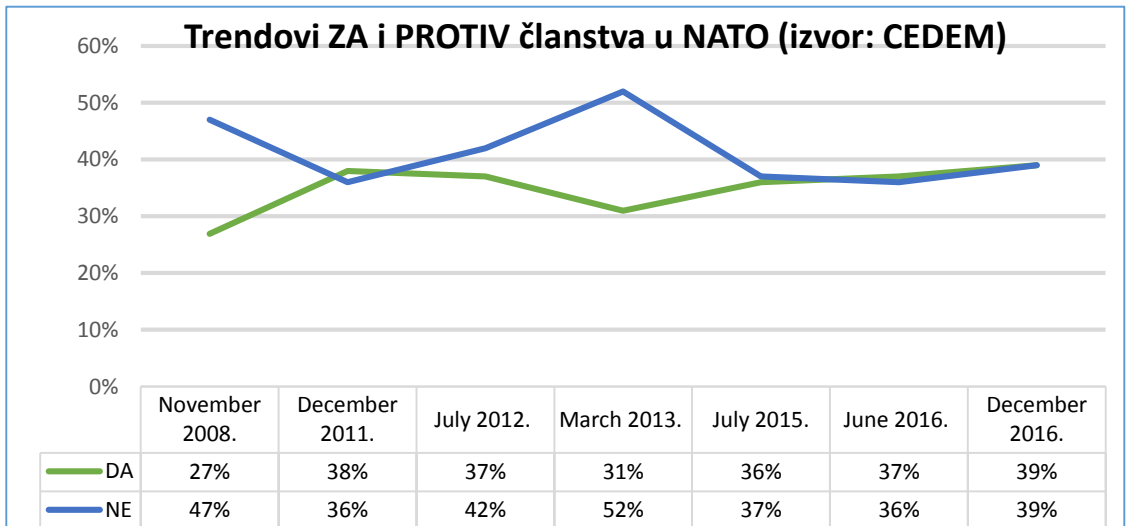
Skoro u svim izbornim procesima od 1997. godine, a naročito nakon 2000. godine, odnos prema vojno-političkim savezima je jako frekventna tema crnogorskog javnog disursa. Od predsjedničkih izbora 1997. godine, pa sve do posljednjih parlamentarnih izbora u oktobru 2016. godine, dominantna tema političke kampanje bio je odnos prema crnogorskoj nezavisnosti. U odnosu na taj segment političkog djelovanja, partije su se grupisale u dvije struje: independističku i unionističku. I u jednoj i u drugoj grupi bilo je nacionalnih i građanskih političkih partija, ali je podjela u odnosu prema crnogorskoj nezavisnosti determinisala njihov položaj u političkom životu. Odnos prema nezavisnosti Crne Gore direktno se reflektovao i na odnos političkih partija prema spoljnopolitičkim prioritetima. Partije koje su se zalagale za crnogorsku nezavisnost apsolutno su podržavale članstvo Crne Gore u Evropsku uniju i NATO dok je među strankama unionističke provinijencije postojala distanca prema ovim pitanjima, naročito prema članstvu u NATO.

Prozapadne, independističke političke strukture od 1997. godine u kontinuitetu su dobijale podršku građana na izborima. Ta pozicija otvorila je mogućnost da se nakon pada Miloševića 2000. godine, krene u proces obnove crnogorske državnosti, što je konačno i ostvareno na referendumu 2006. godine. Politički program stranaka koje su bile u bloku za obnovu nezavisnosti, u spoljnoj politici bio je potpuno posvećen ideji saradnje sa

Evropskom unijom i NATO-om. Ove stranke su to saopštile u svim izbornim procesima, i koncept takozvane Evro-Atlanske integracije bio je sastavni dio ponude ovih struktura građanima na izborima. To je potvrđeno i u Deklaraciji o proglašenju nezavisnosti u kojoj je naglašena opredjeljenost političkih struktura da Crna Gora postane članica Evropske unije i NATO alijanse. U Deklaraciji je navedeno da je Crna Gora *čvrsto opredijeljena da pristupi evropskim i evroatlanskim-NATO bezbjednosnim strukturama i da nastavi da doprinosi učvršćivanju regionalne stabilnosti i bezbjednosti*(Deklaracija, 04. 06. 2006. p. 2-3). Opredjeljenost političkih elita za procese evro-atlanskih integracija potvrđena je i u preambuli Ustava Crne Gore (Ustav, 19. 10. 2007.). U prethodnom periodu, kroz funkcionisanje saveza Srbije i Crne Gore, utvrđena je politika takozvanog dvostrukog kolosjeka čime je Crna Gora još za vrijeme zajedničke države napravila prve korake u procesu približavanja Evropskoj uniji. Već tokom 2006. godine napravljen je i prvi korak u procesu približavanja NATO alijansi. Crna Gora je 29. novembra 2006. godine dobila poziv da pristupi Partnerstvu za mir- vojno-političkom programu bilateralne saradnje sa NATO alijansom. Već naredne godine uspostavljena je vojna misija pri NATO-u u Briselu, a od samita u Bukureštu 2008. godine Crna Gora učestvuje na samitima NATO-a kao zemlja posmatrač. Nakon složenog procesa reformi, Crna Gora je 2. decembra 2015. godine, dobila poziv za članstvo. Protokol o pristupanju, Crna Gora potpisuje 19. maja 2016. da bi u narednoj godini taj protokol ratifikovalo i svih 28 zemalja

članica. U međuvremenu protokol o pristupanju, 29. aprila 2017. godine, potvrdili su i poslanici crnogorskog parlamenta, da bi deponovanjem instrumenata ratifikacije ugovora, Crna Gora 5. juna formalno postala nova, 29. članica NATO alijanse.

Proces približavanja Crne Gore članstvu u NATO koji je trajao punih deset godina pratile su intenzivne promjene na političkoj sceni. Već smo naveli da su independističke političke stranke još početkom devedesetih godina kao jedan od prioriteta vanjske politike definisali članstvo Crne Gore u NATO. Nešto kasnije, ova ideja postala je dio političkog programa i vladajuće Demokratske partije socijalista čime je članstvo u NATO promovisano kao jedan od prioriteta vanjske politke. Opređeljenost vladajućih političkih struktura za članstvo Crne Gore u NATO, nije pratila adekvatna podrška javnosti. Kontinuirana istraživanja o odnosu crnogorskih građana možemo pratiti od 2008. godine kada je podrška članstvu u NATO bila najmanja ali je vremenom razlika značajno smanjena. U novembru 2008. godine svega 26,9 % građana podržavalo je članstvo u NATO dok je 46,9 % njih bilo protiv. Postepeno se broj protivnika smanjivao pa smo krajem 2011. godine prvi put imali više građana koji podržavaju članstvo. Vremenom se broj onih koji podržavaju članstvo izjednačio sa brojem protivnika i izuzimajući istraživanja sa početka 2013. godine, broj građana koji podržavaju ili se protive članstvu Crne Gore u NATO kretao između 36%-39% (istraživanja CEDEM) 2008-2016).

Odnos prema vojno-političkim savezima nakon 2006. godine dominantno se artikulirao kroz djelovanje političkih partija, dok su nevladine organizacije, državne institucije, mediji i intelektualci uglavnom pratili procese koje su diktirale političke strukture. Na političkoj sceni mogu se izdvojiti tri modela djelovanja u odnosu na pitanja vojno-političkih saveza. Prvi, koji personifikuju partije koje su u ovom periodu bile nosioci državne vlasti (*Demokratska partija socijalista, Socijaldemokratska partija, Liberalna partija, Pozitivna Crna Gora, Socijaldemokrate i nacionalne stranke Albanaca, Bošnjaka i Hrvata*), koje su i u programima, ali i javnom djelovanju podržavale članstvo u NATO. U programu Demokratske partije socijalista stoji da je: *Članstvo Crne Gore u NATO je strateški cilj državne politike koji doprinosi stabilnosti i bezbjednosti zemlje i očuvanju njene cjelovitosti i suvereniteta. To je pretpostavka i za ostvarivanje drugih strateških ciljeva: društva vladavine prava, demokratije i*

*razvijene ekonomije (Program DPS, 2015). Strukture koje su zagovarale tezu o potrebi crnogorskog članstva, objašnjavale su da će članstvo u NATO obezbjediti političku i vojnu stabilnost države, da će Crna Gora prekinuti negativne trendove društvenog razvoja, priključiti se zajednici najrazvijenijih i najdemokratskijih zemalja svijeta, da će članstvo povećati demokratske kapacitete društva, smanjiti korupciju i organizovani kriminal i konačno imati pozitivne efekte na crnogorsku ekonomiju. Tadašnji premijer Milo Đukanović, 2006. godine, to je objašnjavao na ovaj način: *ulaskom u NATO Crna Gora je sebi obezbijedila dugoročnu sigurnost i stabilnost, koje su neophodne za dalji demokratski razvoj i ekonomski prosperitet koji želimo da postignemo* (Đukanović, 21. 05. 2006. s.3.). *Članstvo u Alijansi čuva granice Crne Gore, njen trajni suverenitet i garantuje stabilnost i sigurnost* (Pažin, 08. 06. 2016. s. 2.). *Članstvo u NATO jača politički profil naše zemlje, garantuje bezbjednost, sigurnost i stabilnost, kao i ekonomski razvoj* (Garčević, 08. 06. 2016. s. 2.). Istovremeno, bili su jako oštri prema protivnicima tvrdeći da oni žele da zaustave Crnu Goru na njenom približavanju modernim, evropskim vrijednostima. *To vjekovno tumananje je i dovelo do ovakvog zaostajanja Balkana, uključujući i Crnu Goru. Naši oponenti poručuju: ne NATO i Evropa, treba da ostanemo na tradicionalnom putu razvoja Crne Gore. A to znači na putu daljeg zaostajanja, nestabilnosti, na putu ratova i siromaštva* (Đukanović, 06. 09. 2016. s.2).*

S' druge strane, među onima koji su se protivili odluci o priključenju Crne Gore Sjeverno-Atlanskom političkom savezu, bilo je najviše političkih struktura koje su se 2006. godine zalagale za očuvanje zajednice sa Srbijom. Postoje relativne programske razlike i među članovima ove političke strukture ali njihovo političko djelovanje objedinjuje odnos prema dva pitanja: otpor bilo kakvom obliku saradnje sa Demokratskom partijom socijalista i njenim predsjednikom Milom Đukanovićem i pitanje članstva Crne Gore u NATO. Dio ovih političkih struktura zalaže za članstvo u Evropskoj uniji ali se protivi učlanjenju u NATO (Programski ciljevi-NOVA). Drugi članovi ovog bloka kao Demokratska narodna partija zalažu se i za snaženje svih oblika saradnje sa Ruskom federacijom (DNP-program). U kampanji protiv članstva Crne Gore, ove političke strukture su tvrdile da je NATO militaristička organizacija u funkciji širenja imperijalističkih zahtijeva pojedinih članica. Objašnjavali su da se crnogorski narod, navodno, protivi takvoj odluci, ali da političke elite zbog blagonaklonog stava međunarodne zajednice forsiraju priču o NATO-u. Kao alternativu članstvu u NATO, zagovarali su vojnu neutralnosti koju bi garantovala i Rusija, a snažan pečat njihovoj kampanji dalo je podjećanje na bombardovanje Jugoslavije 1999. godine. Činjenica da je NATO bombardovao Jugoslaviju za njih je bila jedna od ključnih potvrda da Crna Gora ne treba da ide u NATO. Tako se od predstavnika ovih političkih struktura moglo čuti da se *Crna Gora danas nalazi pred opasnošću oduzimanja suverenosti i pretvaranja u koloniju* (Zogović, 01. 06. 2016. s.

4.). *Crna Gora ne želi da uđe u vojni savez, koji je nedavno bombardovao i ubijao naše građane, koji je razorio našu državu i uradio sve što je bilo u njegovoj moći da bude na drugoj strani od one strane, gde se nalazio srpski nacionalni interes* (Mandić, 27. 06. 2016. s. 27.). *Govoreći o balkanskom savezu vojno neutralnih država, lider DNP-a je posebno naglasio ulogu Rusije u mogućoj realizaciji te inicijative* (Knežević, 28. 06. 2016. s. 2.). *Članstvo u NATO-u ne samo da traži dodatne, velike finansijske troškove država koje su članice, nego donosi patnju, krv i suze ne čineći život građana sigurnijim nego samo ugroženijim od raznih terorističkih organizacija* (Vučurović, 16. 07. 2016. s. 2.)

Kako je kampanja za članstvo u NATO ulazila u završnu fazu, među političkim strukturama formirala se i treća grupacija koja se nije potpuno određivala prema ovom pitanju i ona se vezuje na dvije političke strukture novijeg datuma osnivanja (*Demokrate* i *Demos*). Iako se iz retorike ovih struktura moglo naslutiti da ne podržavaju članstvo u NATO, njihovi eksplicitni stavovi su uglavnom izostali. Ove stranke i u samim političkim programima nemaju jasno određenje o spoljno-političkim i vojnim prioritetima. *Zbog osjetljivosti ovog pitanja, posvećenosti najvišim demokratskim standardima, među kojima vrhovno mjesto zauzima „Vox populi – vox dei“,opredijeljeni smo da se po ovom pitanju konsultuju građani putem organizovanja referenduma* (*Demokrate*, 2015.). Iako nisu imale jasno definisan stav o spoljno-političkim

prioritetima, ove stranke su učestvovala u kampanji, a glavni motiv njihovog nastupa bilo je insistiranje na održavanju referenduma o ovom pitanju. *Umjesto referenduma sa prethodno javnim prostorom za saopštavanje argumenata za i protiv, imamo operaciju falsifikovanja stvarnosti i izbjegavanja donošenja demokratske odluke* (Lekić, 26. 06. 2016. s. 18.). *Ne može krhka, matematička i nelegitimna većina, odlučivati u ime svih građana Crne Gore. Zato mi i u ime onih koji su protiv, ali i u ime onih koji su za, kažemo referendum i tačka* (Bečić, 17. 04. 2017. s. 3.). *Bude li odluka o članstvu u NATO-u, bilo kad, donesena u prepolovljenom parlamentu, biće to dokaz da članice NATO-a ne interesuju naši životi, sreća građana Crne Gore i napredak države* (Danilović, 19. 01. 2017. s. 3.).

Osim diferencijacije kompletne političke scene u vezi sa članstvom u NATO, kampanju je obilježilo je i snažno prisustvo populističkih poruka koje su se čule i sa jedne i sa druge strane.

Među vladajućim političkim strukturama često se moglo čuti da je pitanje NATO-a najvažniji izazov crnogorskog društva i da zbog toga sve ostale stvari treba staviti u drugi plan. Ta teza bila je naročito frekventna za vrijeme političkih kampanja kada su rezultati u procesu približavanja NATO alijansi isticani kao najznačajnije postignuće vladajućih struktura. Osim načelnih stavova o jačanju pravne države, većoj bezbjednosti i ekonomskom razvoju, kampanju zagovornika NATO integracija nijesu pratili konkretna objašnjenja za svaku od navedenih

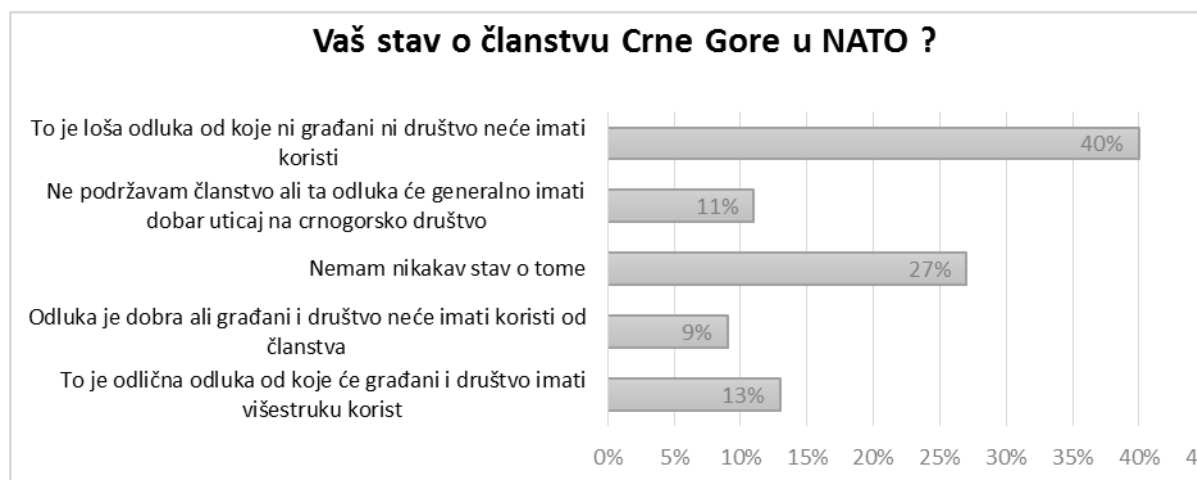
premisa. Takav pristup koristili su protivici članstva u NATO koji su sopstvene ideje formulisali kroz tezu o takozvanoj vojnoj neutralnosti, bez precizne eksplanacije ko bi garantovao tako zamišljenu vojnu neutralnost. Za pojašnjenje ove ideje poslužio je jedan član Lisabonskog ugovora EU, član 42. - takozvana *Irska klauzula*. Prema njihovom tumačenju u slučaju da Crna Gora postane članica Evropske unije ovaj segment Lisabonskog ugovora, u kome se govori da zemlje članice pruže pomoć onoj državi koja bude vojno ugrožena, bio bi adekvatan garant vojne neutralnosti Crne Gore (Neutralna, 2015). Koristeći populizam kao način djelovanja na javnoj sceni, strukture koje su se protivile članstvu često su igrale na kartu tradicionalnih odnosa sa Rusijom a kao jedan od najsnažnijih argumenata korišten je slučaj bombardovanja Jugoslavije 1999. godine i žrtve te vojne kampanje koje su se dogodile u Crnoj Gori. *Danas odavde šaljem poruku da se ne mirimo sa nametanjem zaborava, kao i da se većinska Crna Gora snažno protivi učlanjenju u NATO i da nijedno rješenje koje ne bude bilo doneseno na referendumu a koje bi garantovale Rusija i NATO neće biti prihvatljivo za nas niti ćemo ga poštovati* (Knežević, 10. 01. 2016. s. 2.) Sve ove okolnosti uticale su da cijela priča o vojno-političkim savezima nije bila lišena političkog uplitanja, populizma i izazivanja različitih strahova kod građana.

PERCEPCIJA MLADIH

Kampanja o članstvu Crne Gore u Sjevernoatlanskoj vojnoj alijansi reflektovala se i na ostale segmente javnog života: medije, nevladin sektor, privredna društva, obrazovne insitucije kao i intenzivne istupe pojedinaca iz različitih institucija. Neminovno pod uticajem ovih okolnosti oblikovala se i percepcija mladih koji su različitim modelima komunikacije dobijali informacije o vojno-političkim savezima. Studenti Univerziteta Crne Gore, koji su bili predmet ovog istraživanja, sopstveni doživljaj o vojno-političkim savezima formirali su dominantno putem medija i društvenih mreža (58% ispitanika). Ostatak je stavove izgradio kroz opredjeljenje za određenu političku ideju (22 %) ili kroz porodicu i stavove starijih ukućana (20 %). Podatak da je skoro šest od deset ispitanika stavove o vojno-političkim savezima formiralo pod uticajem medija, društvenih mreža i onoga što se čulo u javnom životu ukazuje da je prostor za indoktrinaciju ove populacije bio ogroman. Zbog toga i ne treba da iznenađuje činjenica da je kampanju obilježio snažan talas populističke retorike. U javnom govoru i medijima sve manje je bilo zvaničnih-provjerljivih informacija o vojno-političkim savezima za razliku od snažne populističke kampanje.

Generalno ispitanici koji su učestvovali u anketi nemaju pozitivan odnos prema članstvu Crne Gore u NATO. Najveći broj (40 %) smatra da crnogorsko društvo neće imati koristi od članstva. Nešto više od četvrtine (27 %) nema stav o takvoj odluci dok 33% na određen način podržava takvu odluku.

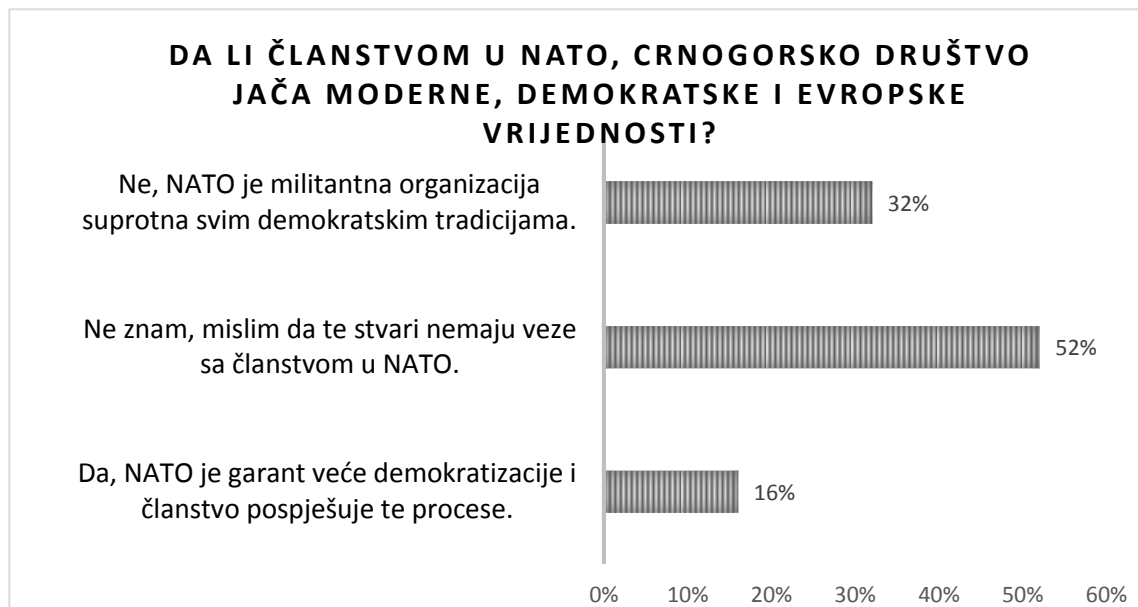
Međutim, čak i među onima koji podržavaju članstvo svega je 13 % anketiranih koji smatraju da je odluka dobra i da će od nje koristi imati i pojedinci ali i društvo uopšte. Među grupom ispitanika koji u članstvo vide pozitivne stvari, 9% tvrdi da je ta odluka dobra ali da od nje građani i društvo neće imati koristi dok je 11% saopštilo da ne podržava članstvo ali da će društvo generalno imati koristi od takve odluke.

Relativno loši trendovi u strukturi odgovora na pitanje o generalnom stavu mladih prema NATO nijesu toliko problematični, koliko može biti problematična percepcija mladih o ovim pitanjima. Na to upućuju njihovi odgovori u kojima se prepoznaje da najznačajnije poruke zagovornika članstva u NATO uopšte nijesu stigle do njih. Bezbjednost koju garantuje tako široka vojna alijansa, sistem vrijednosti koji počiva na civilnoj kontroli vojnih struktura, poštovanje najviših pravnih i demokratskih standarda, mogućnost snažnijeg ekonomskog razvoja, dolaska investitora u Crnu Goru i slične teme kojima se promoviše članstvo u NATO, nijesu stigle do većeg dijela ove

populacije. Najuvjerljivija potvrda ove teze je činjenica da više od polovine anketiranih (51 %) nije prepoznalo ni jednu pozitivnu stvar od crnogorskog članstva u NATO. Sa druge strane, među onima koji su prepoznali neku od dobrih strana članstva izdvajaju se oni koji smatraju da će članstvo obezbjediti vojnu i političku stabilnost zemlje i takvih je 19 %. Ostali smatraju da je članstvo u NATO preduslov učlanjenju u Evropsku uniju (16%), zatim da će to uticati na snaženje crnogorske ekonomije i otvaranje novih radnih mjesta (10%), dok svega 4% prepoznaje šansu za unaprijeđenje demokratije i demokratskih procesa u Crnoj Gori. Ovakva percepcija ukazuje da stavovi koji su afirmisali politiku evro-atlanskih integracija među ovom populacijom nijesu postigli odgovarajuće efekte. Četvrtina ispitanika prepoznala je osnovne poruke politike koja je propagirala članstvo a to su priključivanje Evropskoj uniji i otvaranje novih radnih mjesta kroz jačanje ekonomskih potencijala Crne Gore. Osim toga, ne treba zaboraviti da je najveći broj onih koji su prepoznali pozitivne strane članstva fokus stavilo na vojnu i političku stabilnost. Značajan broj takvih odgovora može sugerisati da mladi ovaj proces posmatraju uglavnom kao priključenje nekom vojnom savezu dok se vrijednosni elementi članstva stavljaju u drugi plan. Percepcija mladih da je učlanjenje u NATO, dominantno vojno pitanje sasvim precizno potvrđuje i odgovor na pitanje: *Da li članstvom u NATO, crnogorsko društvo jača moderne, demokratske i evropske vrijednosti.* U odgovorima, svega 16 % ispitanika potvrdilo je ovu tezu dok je duplo više njih (32 %) odgovorilo da

je NATO militantna organizacija koja je suprotna demokratskim tradicijama.

Ukoliko dodamo da više od polovine ispitanika nije moglo da prepozna povezanost integracija u NATO sa jačanjem modernih, demokratskih procesa, dodatno potvrđujemo tezu da jedna od osnovnih poruka onih koji su zagovarali članstvo nije stigla do velikog dijela ove populacije.

Poruka o jačanju demokratskih, modernih, evropskih vrijednosti nije jedina koja je ostala izvan pažnje mladih. Modeli komunikacije sa ovom populacijom očigledno nijesu dobro postavljeni i kod afirmisanja drugih pozitivnih vrijednosti NATO alijanse. Ispitanici koji su učestvovali u našoj anketi pokazali su da uopšte ne prepoznaju teze o većoj bezbjednosti države, snaženju administrativno-pravosudnih kapaciteta, smanjenja korupcije i organizovanog kriminala kao i tezu o jačanju

ekonomskog potencijala zemlje koji se očekuje dolaskom novih investitora iz inostranstva. Ozbiljnu analizu zahtjeva činjenica da mladi uopšte ne mogu da razumiju nespornu činjenicu da će članstvo u najjačem vojno-političkom savezu donijeti veću bezbjednost građanima Crne Gore. Svega 27 % ispitanika u anketi smatra da će Crna Gora nakon članstva biti država veće bezbjednosti i stabilnosti, 41 % je bilo bez odgovora a 32 % njih je saopštilo da članstvo u NATO neće obezbjediti veću bezbjednost i stabilnost Crne Gore. Još lošije trendove imamo kod preostalih teza zagovornika članstva. Na pitanje da li članstvo može uticati na smanjenje korupcije i organizovanog kriminala registrovali smo svega 17 % potvrdnih odgovora i 42 % onih koji smatraju da članstvo neće povećati izgleda za borbu protiv ovih izazova. Ni treća teza zagovornika crnogorskog članstva u NATO o snaženju crnogorske ekonomije, novim investicijama i radnim mjestima nije prihvaćena u populaciji anketiranih studenata. Tek svaki peti među njima, prepoznaje šansu za dolazak stranih investitora, otvaranje novih radnih mjesta i smanjenje nezaposlenosti. Duplo je više onih koji vjeruju da članstvo neće uticati na ove procese dok skoro polovina nema nikakav stav o ovom pitanju. Jedina teza koju je ova populacija prepoznala i prihvatila kao pozitivnu stranu članstva je ona o pripadnosti najznačajnijoj vojno-političkoj asocijaciji na planeti. Tu tezu prihvatila je skoro polovina ispitanika i podržala stav da će članstvom u NATO Crna Gora postati član zajednice najrazvijenijih i najmoćnijih država.

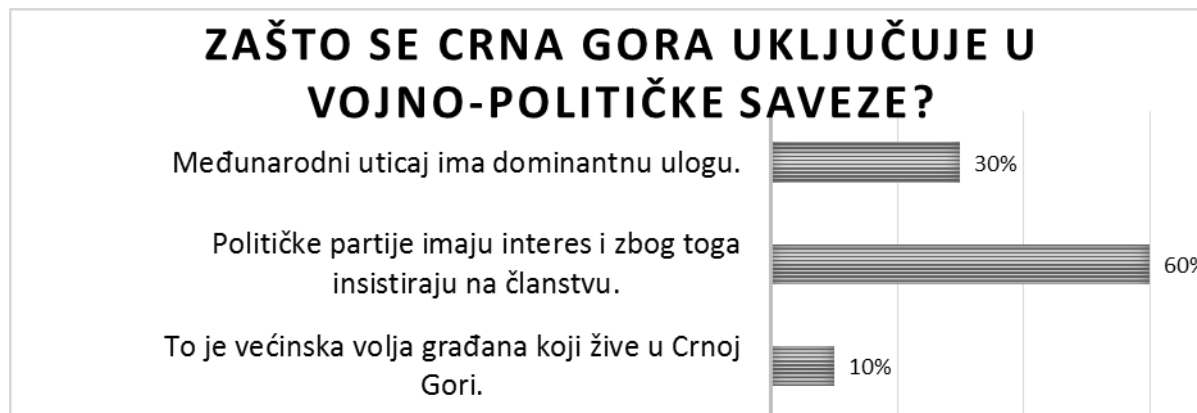
Za razliku od stavova onih koji su afirmisali sjevernoatlanski put Crne Gore, poruke protivnika članstvu bile su mnogo prihvatljivije grupi koja je učestvovala u istraživanju. Učesnici ankete mnogo više simpatija i pozitivnih stavova imali prema tvrdnjama da je članstvo u NATO preuranjena i loša odluka kao i da je postojala alternativa takvom vojno-političkom savezu. Međutim, tako negativan odnos prema NATO alijansi, nijesu pratila adekvatna i argumentovana pojašnjenja koja bi imala logičko utemeljenje. Naprotiv, uočljivo je da je većina takvih stavova formirana na osnovu poluinformacija ili nepreciznih interpretiranja određenih segmenata vojno-političke bezbjednosti. U odgovorima na pitanja koja su dodatno tražila pojašnjenja određenih stavova, jasno se uočava da su mladi, učesnici naše ankete, na dosta čudan način formirali neke stavove o vojno-političkim savezima. Ovi odgovori, u najvećoj mjeri, nemaju činjeničnu osnovu. Zbog toga opravdano izgleda hipoteza da je najveći broj mladih u Crnoj Gori sopstveni doživljaj vojno-političkih saveza formirao kroz paralelne modele komunikacije. Odgovori koji su dali ispitanici takođe upućuju da ova populacija u problematizaciji pitanja vojno-političkih saveza ne može da isključi emocije i izvjesne unutrašnje političke ili vrijednosne sudove. Više primjera iz ankete direktno potvrđuje ovu hipotezu. Da nije tako, teško bi se moglo očekivati da svega 18 % studentske populacije sa Univerziteta Crne Gore pruži odgovor da je članstvo u NATO preduslov demokratizacije društva i put za članstvo u Evropsku uniju. Elementarno poznavanje osnovnih principa funkcionisanja Evropske unije

potvrđuje činjenicu da nijedna članica ove zahednice koja je u vrijeme Hladnog rata na bilo koji način pripadala Sovjetskoj interesnoj sferi nije ušla u Evropsku uniju a da prije toga nije postala članica NATO alijanse. Ovu elementarnu činjenicu, među populacijom koja je predmet našeg istraživanja prepoznaje svega 18 % ispitanika. Još paradoksalnije zvuči stav 44 % ispitanika koji smatraju da je Crna Gora trebala prvo da postane članica Evropske unije a tek onda NATO alijanse dok se ostatak od 38 % založilo za neki oblik vojnog i političkog saveza sa Rusijom. Početnu hipotezu o nekritičkom odnosu mladih prema ovoj temi potvrđuje i pitanje zašto bi bilo dobro da Crna Gora stupi u neki oblik vojno-političkog saveza sa Rusijom. Svega jedna trećina ispitanika odgovorila je da bi to trebalo uraditi zbog istorijskih veza sa Rusijom. S´ druge strane, trećina ispitanika se složila sa tezom da su političke i etičke vrijednosti Rusije bliske crnogorskom društvu dok je preostala trećina ispitanika odgovorila da Rusija ima dobro vojno naoružanje i da bi ta činjenica trebalo da garantuje i veću bezbjednost Crne Gore. Izvjesnu naklonjenost mladih prema nekom obliku vojno-političke saradnje sa Rusijom donekle možemo opravdati istorijskim kontekstom i tradicionalnim doživljajem dijela javnosti o Rusiji kao zaštitnici Crne Gore. Ipak, isto tako ne treba zaboraviti da su u anketi učestvovali studenti, akademski građani koji bi po prirodi stvari trebali da imaju otkol od mitomanije i epskog diskursa. Umjesto toga, dominiraju nekritički stavovi prema Rusiji i prihvatanje tradicionalnog epskog diskursa koji Rusiju doživljava kao zaštitnicu

tradicionalnih, patrijarhalnih vrijednosti. Zbog takvog stava, manje od trećine ispitanika (31 %) doživljava Rusiju kao autokratsku zemlju bez demokratskih tradicija i sloboda. Odgovarajući na pitanje *Zašto bi neki oblik vojno-političke saradnje sa Rusijom*, bio dobar za Crnu Goru, 33% ispitanika smatra da je to dobro zbog toga što su političke i etičke vrijednosti Rusije jako bliske crnogorskim građanima. O potpuno iskrivljenoj percepciji uloge i položaja Rusije u savremenom svijetu slikovito govori i podatak da se 30 % ispitanika u odgovoru na ovo pitanje pozitivno izjasnilo na ponuđeni odgovor da Rusija ima dobro vojno naoružanje i da bi saradnja sa tom zemljom garantovala veću bezbjednost. U ovaj narativ uklapaju se i odgovori na pitanje zbog kojih razloga nije dobro da Crna Gora postane članica NATO alijanse. Mladi najveću opasnost (35%) prepoznaju u mogućnosti da će članstvom Crna Gora izgubiti istorijski identitet, dok 32 % njih tvrdi da će na taj način urušiti viševjekovne prijateljske veze sa Crnom Gorom. Ostatak, njih 33 % opasnost prepoznaje u mogućnosti terorističkih napada. I u ovom slučaju se pokazuje da mladi u projekcijama loših strana članstva u NATO dominantno prepoznaju neki oblik udaljavanja ili potencijalnog sukoba sa Rusijom, kao i onim vrijednostima koje ta zemlja personifikuje. To jasno ukazuje da značajan broj mladih, kao i neke generacije prije njih i dalje u Rusiji vide neku vrstu zaštitnika, koji je navodno vojno superioran i koji je spreman da brani tradicionalne vrijednosti. Epski narativ u odgovorima na ova pitanja postavlja i dilemu koliko se crnogorsko društvo

generalno oslobodilo tradicionalističkih predstava o navodnim prijateljima i neprijateljima i koliko realno i kritički može da sagleda te izazove.

Odgovori studenata problematizovali su i uzročno-posljedične veze između političkih procesa, uticaja međunarodnog faktora i percepcije mladih o vojno-političkim savezima. Na osnovu njihovih odgovora sa velikom izvjesnošću se može saopštiti da mladi smatraju da su ovi procesi povezani. Skoro dvije trećine ispitanika smatra da je članstvo isključivi interes političkih partija i da se proces uključivanja u vojno-političke saveze odvija zbog njihovog inistiranja. Značajan broj ispitanika (30%) vjeruje da neki oblik međunarodnog faktora utiče na tu odluku a tek svaki deseti smatra da je to većinska volja građana koji žive u Crnoj Gori.

Najveći dio ispitanika (64%) vjeruje da političke partije insistiraju na članstvu u određenim vojno-političkim savezima jer na taj način obezbjeđuju podršku međunarodnih struktura. Ostatak (19%) vjeruje da političke strukture pričom o

vojnopolitičkim savezima dobijaju podršku glasača dok je tek njih 17% skloni mišljenju da političke elite iskreno vjeruju u te ideje i da ih zbog toga afirmišu. Posebno zanimljiva je i percepcija da li je članstvo u NATO dobro ili ne. Dok sa jedne strane uopšte ne vjeruju da postoje političke partije koje se iskreno zalažu za članstvo Crne Gore u NATO, za one koji se protive toj odluci imaju mnogo više razumijevanja navodeći da su oni *patriote*. Svega 17 % ispitanika vjeruje da neke političke strukture iskreno, bez skrivenih motiva zalažu za članstvo u NATO. S' druge strane, kod onih koji se protive članstvu prepoznaju ogroman stepen navodne iskrenosti. Ispitanici, za političke strukture koje se protive članstvu u velikom broju (52%) kažu da oni to rade iz *patriotskih razloga, jer Crnoj Gori nije mjesto u NATO alijansi*.

Podjela na uslovno rečeno patriote i one koji se za članstvo u NATO zalažu iz nekih drugih, a ne iskrenih namjera, jasno ukazuje da ova populacija u velikom broju ne može da realno sagleda sve segmente procesa. Ova podjela se direktno reflektuje i na odnos mladih prema civilizacijskim i kulturnim vrijednostima koje personifikuje Sjevernoatlanska alijansa i onih koje predstavlja Rusija i istočnjačke zemlje. Tako na pitanje: *Da li je Crnoj Gori u skladu sa njenom istorijom mjesto na "istoku" ili "zapadu*, dvije trećine ispitanika smatra da Crna Gora pripada istoku i tom civilizacijskom krugu i sistemu vrijednosti. Zbog toga ne treba da čudi što za ovu populaciju članstvo Crne Gore predstavlja nešto što izlazi iz konteksta tradicionalnog doživljaja

prijatelja i neprijatelja. Skoro polovina anketiranih vjeruje da će članstvo u NATO *negativno uticati na identitet i da će Crna Gora članstvom izgubiti postojeći identitet*. Tek svaki peti ispitanik smatra da članstvo može pozitivno uticati na crnogorski identitet jer će Crna Gora članstvom postati moderna, demokratska i Evropska država.

ZAKLJUČAK:

Sprovedeno istraživanje i kasniji rezultati analize ponudili su dovoljno argumenata da se može ukazati da mladi u Crnoj Gori nemaju potpuno racionalan odnos prema promišljanju vojno-političkih pitanja. Istraživanje je ponudilo dovoljno argumenata za tvrdnju da zvanični stavovi onih struktura koje su zagovarale članstvo Crne Gore u NATO nisu dovoljno približeni mladima. Ovi stavovi ne samo da nisu bliski populaciji koja je učestvovala u istraživanju, već oni prema njima imaju određen stepen odbojnosti čak i u slučaju kada nude konkretna, praktična i provjerljiva rješenja. S' druge strane, stavovi onih koji se suprotstavljaju članstvu Crne Gore u NATO su veoma prihvatljivi čak i u slučajevima kada ne mogu da izdrže elementarnu kritiku. Istraživanje je zbog toga dalo povoda za hipotezu da je ova populacija, kao i neke generacije prije njih, spremna da u Rusiji i sistemu koji personifikuje ta država vidi zaštitnika. Jasan epski i tradicionalistički narativ najvećeg djela ispitanika o ovim pitanjima problematizuje dilemu koliko se crnogorsko društvo generalno oslobodilo tradicionalističkih

predstava o navodnim prijateljima i neprijateljima i koliko realno i kritički može da sagleda te izazove.

U pojedinačnim segmentima, ovo istraživanje je pokazalo da je kampanja protivnika i zagovornika članstva Crne Gore u NATO imala elemente populizma. Malo ispitanika prepoznaje opšte prihvaćene i provjerljive stavove, dok s' druge strane uvažava i prihvata ocjene i stavove koje ne mogu da izdrže i osnovnu logičku kritiku. Neracionalno izgledaju odgovori u kojima više od polovine ispitanika ne vidi niti jednu pozitivnu stranu crnogorskog članstva u Sjeverno-Atlansku alijansu. Šta više, skoro polovina ispitanika vjeruje da članstvo može uticati na *gubitak postojećeg crnogorskog identiteta*, dok tek svaki peti ispitanik smatra da članstvo može pozitivno uticati na crnogorski identitet jer će Crna Gora članstvom postati moderna, demokratska i Evropska država. Ispitanici koji su učestvovali u anketi pokazali su da uopšte ne prepoznaju da članstvo može pozitivno uticati na međunarodni položaj države, njenu bezbjednost, smanjenje korupcije i organizovanog kriminala i jačanje ekonomskog potencijala koji se očekuje dolaskom novih investitora iz inostranstva.

Za razliku od stavova onih koji su afirmisali sjevernoatlanski put Crne Gore, poruke protivnika članstvu bile su mnogo prihvatljivije grupi koja je učestvovala u istraživanju. Učesnici ankete mnogo više simpatija i pozitivnih stavova imali prema tvrdnjama da je članstvo u NATO preuranjena i loša odluka kao i da je postojala alternativa jednom takvom vojno-

političkom savezu. Jedan od osnovnih principa proširenja Evropske unije koji podrazumjeva da sve bivše socijalističke zemlje prvo postanu članice NATO-a pa tek onda EU, prepoznalo je svega 18 % studentske populacije sa Univerziteta Crne Gore. Umjesto toga, dominiraju nekritički stavovi prema Rusiji i prihvatanje tradicionalnog epskog diskursa koji Rusiju doživljava kao zaštitnicu tradicionalnih, patrijarhalnih vrijednosti. Nekritički odnos prema ovim vrijednostima pokazuje podatak da čak trećina ispitanika ne doživljava Rusiju kao autokratsku zemlju bez demokratskih tradicija. Najslikovitija potvrda ove percepcije je doživljaj onih koji se zalažu odnosno protive članstvu. Samo 17% ispitanika vjeruje da one političke strukture koje podržavaju članstvo to rade iskreno i iz uvjerenja da je to dobro za državu i građane. Nasuprot tome, čak 52% ispitanika smatra da oni koji se protive članstvu to rade iskreno iz patriotskih razloga. Navedeni rezultati pokazuju da u društvu postoje alternativni modeli komunikacije sa mladima. Osim toga postoji dovoljno argumenata za tvrdnju da mladi nekritički prihvataju neke tradicionalne vrijednosti, na osnovu kojih projektuju svoje postupke u sadašnjosti.

REFERENCES:

Aleksa Bečić, Nema odluke bez referenduma, *Dan*, 17. 04. 2017. s. 3.

Andrija Mandić, Referendum jedino rješenje, *Novosti*, 27. 06. 2016. s. 27.

Demokratska Crna Gora – Program, (2015.).

Deklaracija nezavisne Republike Crne Gore, *Pobjeda*, 04. 06. 2006. p. 2-3.

Istraživanje CEDEM, decembar, 2016, Političko i javno mnjenje Crne Gore, Retrieved from <http://www.cedem.me/>

Goran Danilović, Svi se uzdaju u Trampa, *Dan*, 19. 01. 2017. s. 3.

Jovan Vučurović, NATO donosi krv i suze, *Dan*, 16. 07. 2016. s. 2.

Milan Knežević, Murino dobilo trg žrtava NATO bombardovanja, *Dan*, 10. 01. 2016. s. 2.

Milo Đukanović, Intervju, *Dnevne novine*, 21. 05. 2016. s. 2-5.

Milo Đukanović, Intervju, *Pobjeda*, 06. 09. 2016. s.2-3.

Milutin Zogović, Premijer suverenost predaje NATO-u, *Dan*, 01. 06. 2016. s. 4.

Miodrag Lekić, Bauk referenduma, *Vijesti*, 26. 06. 2016. s. 18.

Pokret za neutralnost, *Neutralna Crna Gora*, (2015.).

Program Demokratske narodne partije, *Osnivački kongres*, (2014.).

Program prioriteta Demokratske partije socijalista – Sedmi kongres (2015.). Zoran Pažin, NATO čuva granice i garantuje nezavisnost, *Vijesti*, 08. 06. 2016. s. 2.

Vesko Garčević, Članstvo u Alijansi najjeftinija polisa osiguranja, *Pobjeda*, 08. 06. 2016. s. 2.

Programski ciljevi Nove srpske demokratije (2010).

Ustav Crne Gore, *Službeni list Crne Gore*, br. 1/2007. 25.10.2007.